

Reportáž z trapistického kláštera v Novém Dvoře

MINIMALISMUS JAKO ZRCADLO

Tomáš Benjamin Vojtíšek

Snímky z opatství Nový Dvůr jsem poprvé viděl na webu České ceny za architekturu mezi nominovanými stavbami za rok 2016. Pamatuji si, že jsem vůbec nemohl uvěřit, že by se taková stavba mohla nacházet v Česku. A že ji navrhl legendární britský architekt John Pawson. Od té doby jsem si přál ji navštívit, což jsem nicméně zároveň považoval za nemožné, protože trapisté jsou velmi uzavřenou komunitou. Minulý rok se mi to ale v předvečer Všech svatých konečně podařilo.

K novodvorskému klášteru jsme přijížděli zvlněnou krajinou, ze které se s blížící se zimou pomalu vytrácely barvy. Večerní slunce už nebylo ostré a žluté, spíš jenom měkce hladilo lesy a pole před tím, než se ocitly v postupujícím stínu. U příjezdové cesty mniši zastříhovali habrový živý plot, který po několika desítkách metrů přecházel v kamennou zídku. Ta jako by oddělovala okolní svět od areálu opatství, ležícího na tichém návrší nad údolím Bezděkovského potoka.

První budova areálu, se kterou přicházíme do kontaktu, není dosud dokončena. Stavba sice začala už roku 2017, ale přerušila ji covidová pandemie. Kaple pro poutníky Stella Matutina má betonovou nosnou konstrukci, ale díky obložení drobnými kameny působí s okolní krajinou zcela v souladu. Při pohledu na půdorys a do řezu se nám objasní její hlavní půvab – před prosklené průčelí obracející se do údolí bude uvnitř představen oltář tak, aby do kaple pronikalo pouze nepřímé osvětlení. To je motiv, se kterým se zde ještě setkáme.

Procházíme kolem bývalých stájí, které byly mezi lety 2005 a 2009 umně

přestavěny na dům pro hosty. V něm je v přízemí situovaný obchod se zdejšími výrobky a v patře jsou hostovské pokoje. Ty jsou opět důmyslně rozděleny na dvě výškové úrovně a pracují chytře s velkým neotvíravým proskleným oknem doplněným o menší otvíravé okno schované za dřevěné lamely.

Přes zahradu, která je ve spodní části uzavřená původním rybníkem, přicházíme do samotného kláštera. Ten vznikl mezi lety 1999 a 2004 víceméně na půdorysu bývalého barokního statku. Jeho ruiny vlastnili premonstráti z kláštera v Teplé a trapisté je od nich zakoupili právě v roce 1999. Podél z poloviny zaklenuuté stěny přicházíme do prvního nesmírně působivého prostoru. Je jím atrium před vstupem do kostela. Kamenná dlažba a bílé stěny vytváří důstojný rámec pro malou kašnu a strom. Oproti rozsáhlým zahradám přecházejícím volně do krajiny nás malé měřítko atria a jeho uzavřenost přirozeně ztiší a zklidní, a zároveň připraví na velkolepost prostoru, kam se odsud malými dvířky můžeme dostat.

Tím je kostel Matky Boží. V chrámové lodi bez jakékoli výzdoby jsou v působivém protikladu tmavě hnědé dřevěné lavice a obklad na stěnách se světlými plochami podlahy, stěn i stropu. Nejsilnějším výtvarným prvkem je nicméně nepřímé světlo, které je dovnitř přiváděno pomocí světlíků skrytých za jakoby levitujícími stěnami. Právě nepřímé světlo je téma, se kterým se v sakrální architektuře pracuje nejpozději od gotiky. Má v sobě totiž jakési napětí, sílu nebo tajemství.

A dobří architekti s hrou nepřímého světla pracují dodnes – v poslední době například Marek Jan Štěpán v kostele sv. Václava v Sazovicích nebo v kostele bl. Marie Restituty na brněnském sídlišti Lesná. Nebo dříve Zdeněk Jiran v kostele sv. Prokopa v pražských Stodůlkách.

Světlo také často dává vyniknout minimalismu. Tímto směrem se vydal i John Pawson, který přestavbu zemědělského hospodářství v Novém Dvoře navrhl spolu s plzeňským architektem Janem Soukupem. Britský architekt na sebe upozornil už mezi lety 1987 a 1988, kdy změnil ikonickou výlohu cukrářství Cannelle Cake Shop v Londýně. Jeho návrh spočíval v zneprůhlednění naprosté většiny skleněné plochy, která tak usměrnila pozornost všech kolemjdoucích na jedno jediné místo, kde bylo sklo průhledné a za nímž byl vystaven právě jeden dort.

Minimalismus má nicméně ten problém, že lidé nevěnující se architektuře neumí docenit úsilí, které se za neviditelnými a promyšlenými detaily skrývá. A naopak je v takových budovách až bolestně zřetelná každá chyba, nevhodný zásah nebo uživatelské přizpůsobení. Svou návštěvu opatství jsem proto chtěl využít právě i k tomu, abych střet minimalismu s realitou posoudil. A při pohledu za předstěny kostela zjistíme, že ten samý detail, který sakrálnímu prostoru dává výtvarně nesmírně silný prvek nepřímého osvětlení, není při bližším ohledání zcela dokonalý. Očividně totiž není snadné světlíky udržovat čisté a také stěna kostela vlhne a na bílé omítce se vytvářejí zvlněné mapy.

I přes tuto drobnou nedokonalost byly ale mé pocity z návštěvy opatství silné. Po deseti letech od virtuálního seznámení s tímto místem byla má očekávání opravdu vysoká, ale osobní zkušenost je předčila. Minimalismus jako by právě zde byl tím vhodným architektonickým přístupem: jakýmsi zrcadlem odrážejícím skromný, a přitom ohromující život místních mnichů. A zážitek mi nezkazily ani rozpory a nedokonalosti, které jsem objevil. Protože kde jinde je přijímat a odpouštět – ať už v minimalismu anebo v nás samotných – než právě v domě Božím. ■

Poznámka

Další dvě fotografie z opatství jsou na zadní straně obálky.

Bc. Tomáš Benjamin Vojtíšek (*1998) je studentem architektury a urbanismu na Fakultě architektury Českého vysokého učení technického.

Nepřímo osvětlený kostel Matky Boží. Foto: autor.